

»A TERMÉSZET« előfizetési ára
 a »HALÁSZAT« melléklapjával együtt
 egy évre 6 korona.
 A »Halászat« külön, egy évre 3 korona.

Állattani, Vadászati és halászati folyóirat.

Megjelenik minden hó 1-én és 15-én.

Szerkesztik:
 DR. LENDL ADOLF
 és
 csikszentsimoni és ernyesi
 LAKATOS KÁROLY.

Budapest, II., Donáti-utca 7.

Az állatok testedzése.

Sokszor és pedig méltán, csodáljuk az állatok óriási erejét, kitartóságát, izomműködésüknek utólérhetetlen rendezettségét és pontosságát, mégis alig gondol valaki arra, hogy vajjon miként jutott az állat e tökélyre? veleszületett-e, vagy éppen úgy szerzi meg, mint mi, emberek? Van-e ember, kit meg ne ragadna a majomnak bámulatatos tornája, a macska ideális pontossággal kiszámított ugrása, melylyel a villanás gyorsaságával menekülő egeret lefűleli. Lehetetlen, hogy a tökély ily foka együtt születésükkel az állattal. Csak az impulzus van meg kezdettől fogva, mely őt bizonyos speciális, életébe vágó cselekményekre irányítja, de magát a cselekvést, a kijelölt mozgás végrehajtását, úgy kell az állatnak is megtanulnia, mint jómagunknak.

Az újszülött állatnál és embernél kezdetben minden mozgás reflex útján jön létre, vagy automatikus. Csak később fedezi fel az ember és állat kicsinye, hogy neki keze, lába, szája, stb. van s hogy ő ezeket mozgatni tudja s ettől a pillanattól kezdődik az akarattól függő mozgások szereplése, ettől a pillanattól számítódik az állat aktív élete.

Ezek a mozgások azonban még tökéletlenek. Az állat nem tudja a mozgást beosztani, még nem tájékozódik öntudatosan s éppen úgy, mint a kis gyerek, elérhetetlen dolgok után kapkod, vagy az elérhetőt se tudja megragadni, mert mindig melléje nyulál.

Nagy szerepe van ebben annak is, hogy érzék-

szerveit még nem tudja öntudatosan használni, még nincs elég tapasztalata hozzá. S miként a gyerek addig nyulál a hold után, míg csak a sok sikertelen kísérletből meg nem tanulja, hogy az elérhetetlen, ép úgy a kiskutya is lassan tanulja meg, hogy nem jó nekimenni a falnak, mert akkor megüti a fejét.

Minél többet gyakorolja az állat testrészeinek és érzékszerveinek használatát s minél nagyobb körben végzi kísérleteit, annál tökéletesebben s annál több irányban fogja majd szerveit használni tudni.

A mindenről gondoskodó természet erről sem teledkezett meg s az ösztönök, valamint psychikus tényezők segítségével megalkotta a játékot. Hiszen a játék mindig torna, a testnek vagy léleknek tornája, nem egyéb mint gyakorlat, gyakorlása oly dolgoknak, melyek az élet, a megélhetés föltételei. Ha valamely ember, vagy állat sohasem végezne más mozgást, mint a mi éppen szükséges, nem érne el semmiben sem tökélyt s csakhamar kidűlne a létért való küzdelemben.

A testedzés első és legtökéletesebb formája a játék úgy az állatnál mint az embernél.

Groos, hírneves természetbúvár néhány éve behatóan foglalkozott az állatok játékaival s jeles művét végiglapozva számtalan bizonyítékát látjuk annak, hogy az állatok játékaik mind a test tökéletesbítését czélozzák, hogy az állat játékaiban életének legfontosabb mozzanatai ismétlődnek s az így begyakorolt állat meg fogja állani a helyét akkor is, ha komolyan fog menni a dolog.

Groos »Die Spiele der Thiere« című művében az állatjátékoknak több osztályát különbözteti meg; minket csak a »kísérletezés«, mozgás-játékok, vadász-játékok és harc-játékok érdekelnek.

A mikor a kis kutya rájön, hogy neki lába és szája van, első dolga megpróbálni, vajjon a szájába tudja-e venni a lábát; először csak a mellsőket, később a hátsókat is, miközben a legképtelenebb helyzetekbe kerül s komikus komolyságával, valóságos ügybuzgalmával derűtlenséget kelt még a kevésbé fogékony lelkűek kedélyében is. Mikor először sikerül megállni a négy lábán, rögtön megpróbálja, hogy tudna-e három lábon is állni? A vakmerő kísérletet természetesen megghiúsítja a gravitáció s a kis kutya egy tapasztalattal és ijedtséggel gazdagabban bújik anyjához.

Mikor már biztosan áll, megpróbálja a helyváltoztatást; eleintén sohase jut oda, a hova menni akart, — félrehúzott pófácskája ki is fejezi nagy boszankodását, — a gyakorlat azonban mesterré tesz s néhány nap múlva már teljesen céltudatosan tudja végrehajtani mozgásait.

Ilyenkor jönnek azután a komplikáltabb kísérletek. Például egy rudat átlépni, egy lépcsőre felmászni, egy papirdarabot széttépni s az Isten tudja, mi mindenféle céltalannak látszó bohóság, mely azonban mind igen fontos, mert általa tanulja meg az állat, hogy mire alkalmasak végtagjai, mire vállalkozhatik, mily akadályokat képes leküzdeni, mitől kell óvakodnia, stb.

Nagy szerepe van ebben a kísérletezésben a rombolási hajlamnak. Elkezdve a papirdarab széttépésétől, egész a butodarab rágcsálásáig, mindent megkísért a jóvérű kis kutya.

Így van ez azonban más állatoknál is. Beckmann érdekesen írja le mosó-medvéjének kísérletező játékait. Az alvást és pihenést kivéve, sohasem volt nyugta. Most rettenetesen komoly pófával egy szalmaszálat akar az

orrára kötni, a következő perczben már azt próbálgatja, hogy le tudná-e ő harapni a vakolatot az ólja mellett levő falról? Látható öröme a vakolat enged s csakhamar egész tégladarabokat szed ki, mikor azután belefárad, büszkén ül le a törmelékre, szinte fújva a kimerítő munka után. Most észrevesz egy dézsa vizet. Ezt már okvetlenül meg kell tapasztalnia s miután óvatosan megvizsgálta a víz mélységét s más efféle fontos körülményeket, szerez valami mosni valót, pl. valami tüveget s nagy buzgalommal nekilát a pancsolásnak.

Mennyi mindent tapasztal ilyenkor az állat, hányféle izomműködést végez ily rövid idő alatt! — s izmait kétségtelenül jelentékenyen edzi.

A rombolási vágy kielégítése — végelemzésben ez is a »kísérletezés« rovatba tartozik, — majdnem mindig jelentékeny izommunkát kíván s kétségtelenül igen hatatos eszköze az állatok testedzésének.

Ismeretes például a papagályok szenvedélyes rombolási vágya. Linden alaposan megfigyelte őket s derült hangon írja le, hogy nem tudott már milyen evőcsészét adni kakadúinak, mert azok még a vascsészéket is tönkretették; hiába voltak azok srófokkal a kaliczkához erősítve, az ördögös kakadúk rájöttek a csavar törvényére. Brehm is említi, hogy a kakadúk nemcsak deszkákat, de még 1 mm. vastag bádoglemezeket is összegyűrnek és elrontanak.

Micsoda testedző munkát végzett az az elefánt, mely — mint Scheitlin írja, — őrének lakásából, — persze az őr távollétében — minden holmit, asztalt, széket, ágyat stb., egyszóval mindent kihordott, halomra hányt s az egésznek tetejébe kapaszkodva, mindent szétaposott. Utána persze egykedvű pófával sétált, mintha semmiről se tudna.

Az említetteknel még nagyobb szerepük van a testedzésben az u. n. mozgási játékoknak. Itt is egy-

Őszi kép.

Hervadni tér a rét ez-er virága,
A tölgyek alján bús avar zörög;
Sötét viharok szárnyalobbanása
Azt súgja, hogy itt semmi nincs örök.
A napsugár csak eltévedt bolyongó,
Ki visszavágyik szép honába már
És véle száll el minden kis csapongó,
Dalolva síró, örvendő madár.

A játszi lepke megfakult színével
A fának korhadt törzsökére ül,
Nem lengi többé pajzán kedvteléssel
A hervadó virágokat körül.
Elköltözött az erdő rejtekéből
A víg rigó, a bús kis csalogány . . .
Mi kandikál a lég nehéz ködéből?
Az elhagyottság, vad, sivár magány!

Mindenki bús, mindenki sóhajában
A nagy halál, a hervadás beszél
S zizeg magának méla síri dalban
A szétszóródó, gyenge kis levél.
A természet halála mély nyomot vés
Szívünkbe, ámdé ott a nagy vigasz,
Hogy él még fenn az alkotó, az Isten,
Hogy lesz még nap, virág, lomb, új tavasz.

Ruff Andor.

Vadkan-lesen.

„A TERMÉSZET“ eredeti tárczája.

A múlt kedves emlékei felett jól esik néha elmerengeni, s a képzelet szárnyain behatolni az idők ködös fátyollal borított enyészetébe, álmodni a boldog órákról, nem törődve a jelen ezernyi bajaival, mosolyogni a boldogságtól, melyet a szabad természet ölen átélvezenk!

Ezeknek a szép emlékeknek szentelem a jelen sorokat.

* * *

Egy szép őszi napon X. szomszédos község bírájától rövid értesítést kaptam, melyben mint az ottani vadászterület egyik bérlőjét tudósított, hogy a vaddisznók nagyon garázdálkodnak, sőt éjjelenként a községhez egész közel eső kukoriczásokat is szelencseltetik, rövid idő alatt megsemmisítve a szegény falusi ember téli egzisztenciáját.

Azonnal értesítettem néhány puskás barátomat s rövid pár órai összeszedelőzködés után útra készen álltunk.

Délután 3 óra lehetett, mikor a kis viczinálissal X. községbe érkeztünk. Első dolgunk volt felkeresni a bíró urat, hogy most már bővebb információkat kaphassunk tőle az állapotokról.

részt abszolút izomerejét fokozza az állat, másrészt megtanulja erejének kellő beosztását és fölhasználását.

Ilyen játékot már a halaknál látunk. Brehm, Humboldt és mások bizonyítják, hogy a röpködő halak minden látható ok nélkül csapatosan kiszállnak a tengerből, hogy szép nagy ívet írva le a levegőben, ismét a habokba merüljenek. Egyik csapat a másik után emelkedik fel, egyik ott száll le, honnan a másik elindult, jobbra-balra, mindenütt repülő csoportokat lát az ember s minden pillanatban csodálhatja a természet végtelen gondosságát, mely ily gyakorlatok révén képessé teszi gyermekeit a veszélyben is kitartónak lenni.

A madarak hintázása szintén ide tartozik; hiszen ha meg tud állani a mesterségesen lengésbe hozott ágon, meg fog tudni állani a szélrázta galyakon is.

Mindenki ismeri a kutyák azt a sajátos szokását, melyet Groos »rohamláz«-nak nevez. A kutya, látszólag ok nélkül, a legőrültebb vágatásba kezd, száguld, a mily gyorsan csak képes, majd köröket ír le, majd egyenesen fut s amíg neki magának nem tetszik megállni, addig ugyan futyülhet a gazdája. Nincs-e az ily futásnak test-edző hatása? Maga az állat aligha gondol erre, a természetnek azonban kétségtelenül ez a célja.

Duvancet a gibbon-ról írja, hogy gyakran ragadja bámulatra az utazókat utólérhetetlen tornájával. Felmászik a fa csúcsára s onnan leveti magát az alsó ágak valamelyikének végére, ez meghajlik, majd visszapattan s magas ívben hajtja el a majmot, mely 10—12 métert röpködve ismét megragadva egy ágat, folytatja hajmeresztő mutatványait. Nemcsak szükség esetén üzi ezt a sportot, gyakorolja olyankor is, mikor talán kényelmesebb út is állana rendelkezéseire, gyakorolja mintegy időöltésből s a gyakorlat mindenben csak hasznot hoz.

Még jobban meg fogjuk becsülni tudni ezeknek a mozgási játékoknak jelentőségét, ha tekintetbe vesszük

dr. Seitz érdekes megjegyzéseit. Ő figyelmeztetett ugyanis először arra, hogy e játékok mindig czélszerűek az állat életére s mindig megfelelnek az illető faj biológiai körülményeinek. A gazella mindig távolugrásban, cserjék átszökkelésében gyakorolja magát; a kecske, zerge mindig a magasugrás sportját üzi játékos kedvében és sohasem fordítva. Hiszen a gazella sohasem venné hasznát magasugró képességének, valamint a zergének is csak arra van szüksége, hogy sziklapárányokra, meredek szikladombokra ügyesen tudjon felpattanni, a sík ugrás gyakorlása ő rá nézve fölösleges. A macskafélék ugró-játékaiban nem az lesz a fő, hogy milyen magasat ugrik, hanem, hogy távolugrásainál ott érjen földet, a hová épen ugrani akart, hogy ugrásának hasznát minucziózus pontossággal be tudja osztani.

Az eddig említetteknél sokkal bonyolultabbak az u. n. vadász-játékok; olyan viszonyban állanak az előbbihez, mint a katonaság nagy gyakorlata a kaszárnya-udvarban tartott fegyverfogási gyakorlatokhoz. Az előbbi játékoknál a létért való küzdelem legfőbb fázisainak egy-egy ki-ragadott részét gyakorolják az állatok, futásban, ugrásban, repülésben edzik magukat; a vadász-játékoknál már alkalmazva gyakorolják képességeiket, már két tényező szerepel a játékban: a játész maga és a tényleges, vagy képzelt ellenfél.

Ide tartozik a kutya játéka az elhajított követ. Minden ember ismeri ezt a játékot, melyet a kutya nem kötelességtudásból, de saját tetszéséből üzi, mit az is bizonyít, hogy akárhányszor ő maga szólítja fel gazdáját a játék megkezdésére, vagy maga magának gurítja el a lapdát. Érdekes körülmény az is, hogy a kutyák nem egyformán ragadják meg az elhajított követ. A pincsi, foxterrier és más kis kutyák túlfutnak rajta s szembe-fordulva kapják el a guruló követ; az agár futtában ragadja meg; a nagy kutyák: dogg, szt.-bernáthegyi merev

A portáján találtuk. Komoran kezét szorítva mindegyikünkkel, tántoríthatatlan nyugodtsággal egy vastag fatuskóra ült, kivette pipáját, rágyújtott és vésztló arczkifejezéssel elkezdett beszélni.

— »Uram! nagy baj van. A fiam nagyon beteg. Az éjjel vaddisznókra lesett s a mint fegyverét kilötte, annak csővei pozdorjává törve, bal kezét szörnyen összeroncolták. Az orvos azt mondta, hogy le kell vágni a csonka kezét...« Ezután nagyot sóhajtván felállott és barátságos szavakkal kért fiának meglátogatására. Bementünk. Az ágy a sötét, füsttel telített szoba egyik zugában volt, rajta egy derék ember feküdt bepólyált kézzel. Az asztalon egy legalább is 10-es kaliberű, kétsövű mordály, melynek összetört darabjai kormosan heverték szana-szét.

Az ifjú felült és nagyot sóhajtott. Pokoli kínjai arczáról leolvashatók voltak. Beszélni akart, de én vigasztalni és bátorítani kezdtem afféle »katonadolog« szavakkal s örömmel vettem észre, hogy szavaim jó hatással vannak reá. A beteg visszafeküdt s pár perc múlva elaludt. Halk beszélgetéssel töltöttük az időt, míg az est homálya erőt vett a vidéket környező magasabb hegyek ormait csillogó aranyszallagként ékesítő, de már lenyugvó nap utolsó sugarain, melyek mindjobban elhomályosodva, rövid idő alatt teljesen letűntek a láthatár mögé.

Ekkor az öreg biró felállott és intett, hogy itt az idő az indulásra. Ő kalauzolt nagy bottal kezében, mi pedig csendesen beszélgetve követtük.

Alig mentünk egy fél óráig, midőn egy tábla kukoriczás mellett haladva, megáll a biró és mondja, hogy helyben vagyunk. Erre behatóbb vizsgálat alá vettük a kukoriczás belsejét és

tényleg úgy össze volt törve, kaszabolva, mintha legalább is egy század gyalogság rohamot intézett volna rajta keresztül. A hold világánál körültekintettünk a környező területeken és állásainkat a kukoriczás felső szegélyén, mely egész hosszában az erdővel volt határos, toglaltuk el. A biró ezután »jó szerencsét (!)« kívánva, hazafelé vette útját.

* * *

Körülbelül 9 óra lehetett az idő. Az esti szellő gyöngéd füvalma melegen érintette arcomat, a hold bűvös fénye gyémántként ragyogtatta a völgy mélyéből kimagasló templom keresztjét. A boldogság, megelégedés árfában úszva, képzeletem sas-szárnyakon emelkedett a magasba s rövid idő alatt elragadt a prózai eszmék országából oda, a hol minden poezissal van tele...

De Diana nem hagyta gyermekét. Küldött egy rozdszínű futárt, mintegy figyelmeztetni akarván arra az igazmondásra, hogy »az ábránd az élet megrontója« s jobb lesz, ha figyelmem a prózai vendégre fog irányulni.

Egy róka állott előttem. Alig volt tizenöt lépésnyire. Gyanakvólag nézett reám és sompolyogva közeledett felém. Visszatartott lélegzettel vártam, vajon mennyire fog megközelelni. Alig volt már 4—5 lépésre tőlem, midőn hirtelen egy erős lövés hangja rázkódtatta meg a levegőt. Felugrottam a helyemről, ügyet sem vetve a tőlem esze nélkül iramodó rókára, fegyveremet arcomhoz emelve vártam a pillanatot...

A lövés után pár másodpercze a hátam mögött elterülő erdőben nehéz ugrások voltak hallhatók. Nehány perc s a néma csend ismét helyreállott.

lábakkal ugranak rá, úgy, hogy ha nem körül, hanem valami kis állatról volna szó, annak menten eltörlik a gerincze. Mutatja a játék komolyságát az a morgás, kurrogás, melylyel a kutyák az egészet kísérik; valamint nem tévesztendő szem elől a rombolási vágy fellépte sem, mely a kutyákat a megragadott tárgy szét-rágcsálására készíti.

Ide tartozik a kis-ciczja játéka a pamutgombolyaggal; a saját farkát hajszoló állat játéka középphelyet foglal el a »kísérletezés« és a vadász-játékok között.

Mindennek testedzés a célja, az kétségtelen, de e czélt még jobban szolgálják a kétoldali vadászjátékok, mikor t. i. úgy az üldöző, mint az üldözött, öntudatos állat s a játék híven tükrözi vissza a szabad természet hajszáit. Lehetnek a szereplők egyfajúak, vagy nagyban eltérő osztályokba tartozók, lehet mind a kettő játszófél, néha azonban csak az egyik, a másik pedig szánandó fogoly, mikor például a macska játszik az egérrel.

Ez a játék is kutyáknál figyelhető meg legjobban, mindenki látta és ismeri, oly behatóan azonban senki sem figyelte meg, mint Groos. — Rövid vonásokban a következő a játék lefolyása: Két kutya meglátja egymást az utcán. Az egyik rögtön lekuskad a nyílt utca során — rudimentális jelzése az elbújásnak — s hegyezett füleivel, idegesen kimeresztett farkával a megfeszített figyelm minden jelét mutatja, míg a másik, egykedvű pofával, mintha mitsem venne észre, nyugodtan ballag játszótársa felé. Az előbbi fölemelkedve várja s mikor a közelébe ért társ hirtelen elhagyva egykedvűségét, feléje ugrik, ő is nekiiramodik s a járókelők nem kis szórakozására megkezdődik az eszeveszett hajsz. Hirtelen meg-lapulás, irányváltoztatás igen gyakori cselek. Az üldöző mindig tarkón, vagy a lábán akarja megkapni ellenfelét s ha ez sikerült, vagy egészen közönséges verekedés, marakodás lesz a dologból, vagy pedig, miután néhány per-

czig szétfeszített lábakkal, kilógó nyelvvel egymás mellett állottak, hirtelen újra kezdik a mulatságot, esetleg megtartva a szerepeket, esetleg cserélve.

Nem csak a kutyáknál van ez meg; megvan — mint Brehm írja — a menyéteknél is, sőt Walter a kis harkályoknál is hasonló játékot figyelt meg.

Különnemű állatok sőt állatok és gyermekek között is gyakoriak ezek a játékok. Scheitlin ismertet egy esetet, melyben egy gólya játszott kis gyerekekkel. Először ő üldözte a gyermekeket s ha sikerült egynek a ruháját, karját elcsipnie, hirtelen megfordult s várta, hogy ő legyen az üldözött s órákig játszották ezt a formális »fogócskát«.

A játékok e nemének szinte normális folytatása a dulakodás. Lehet ismét egyfajú, vagy különböző állatok közt, gyakori kutyák, róák, macskák stb. között. Érdekes Beckmann esete, ki egy kutya és egy mosómedve-bocs dulakodását írja le.

Dr. Seitz e játékoknál is észrevette a czélszerűséget; úgy az üldözésnél, mint a dulakodásnál érvényesül a játékban a komoly küzdelem minden fontos mozanata s az állatok, mintegy tudva, hogy rendes élet-körülményeik között mily szerep tudására van szükségük, a játékban is azt juttatják érvényre, annak gyakorlására fektetik a fősúlyt. Ragadozó állatok játékában a főszerep az üldözőnek jut; gyenge állatoknál a menekülő a vezérszerep. Gondos megfigyelés útján mindenki meggyőződhetik ennek igazságáról.

A dulakodásnál is érvényesül ez az intenzio; nyulak hanczurozásában a védekező a főszemély, kutyák játék-marakodásában a támadóé. Még a ragadozó állatok sem feledkeznek azonban meg a védelem gyakorlásáról; a társa által földhöz vágott kutya rögtön a hátra fekszik, hogy tarkóját védve, száját és toppancsait érvényre juttassa.

Látjuk mindezekből, hogy igenis edzik az állatok is testüket (hiszen a modern torna csaknem kizárólag játékokból áll, melyeknek sok vonása megegyezik az állatok vadászó és dulakodási játékával). A játék közepette mi sem gondolunk végső czélunkra, a testedzésre s hogy az állat egyáltalán nem gondol erre, az még nem ok arra, miszerint kétségbe vonjuk, vajjon testedzéssel van-e itt dolgunk?

A kifejlett állat izomereje, kitartóssága, ügyessége, erőbecstülése bizonyítják, hogy igen; ha a nyers erő lehet is veleszületett, annak helyes felhasználását tanulni kell, mi ismét csak a torna, a játék útján sajátítható el.

Nincs a természetben mostohagyermek.

Dalmady Zoltán.

Ekkor óvatosan közeledtem a puskások felé, rövid füttyel jelt adva magamról.

A mint az első puskához értem, ki fegyverét még mindig arczánál tartva, nyárfalevél módjára reszketett, tudomást szereztem arról, hogy a lövés szomszédjától eredt. A remény sugara kezdett megvillanni bennem, mert ismerve reszkető barátom szomszédját, csaknem bizonyosra vettem a sikert. Csalódtam is, nem is . . .

L. barátom következőleg számolt be:

— Az erdőből nehéz lépéseket hallottam felém közeledni. Kevés idő múlva az erdő szélén, tőlem alig 15–20 lépésnyire, egy vaddisznó állott. Rálöttem, de azután nem láttam többé. Kénytelenek voltunk a nyomozást reggelre hagyni.

Tűz mellett pipaszóval és jobbnál-jobb vadászadomákkal töltöttük el a rövid éjszakát.

Reggel négy óra lehetett, midőn munkához láttunk. A vaddisznónak a lövés helyén híre hamva sem volt, de még csak egy vércsepp sem árulta el, hogy a lövés jól lett volna irányozva. Már abban akartuk hagyni a keresést, midőn eszembe jutott, hogy az ugrások, melyeket az erdőben hallottam, alighanem a kereket oldott vaddisznótól eredtek. És ime! Azon a tájon már jókora aludtverdarabokat találtunk s a csapást nem is kellett soká követni, mert alig 200 lépésnyire egy patak mélyében feküdt élettelenül, lapockán átlóve, egy körülbelül 3 éves vaddisznó.

Ifj. Szongott Tivadar.

A keselyőről.¹⁾

»Keselyüként szárnya meg se lebben,
Észrevétlen száll a gyors idő . . .«

A keselyű a jónak és az áldozatkészségnek a jelképe, . . . szárnyalása a sas röpténél is fenségesebb, méltóságosabb: szárnyát vitorlaként nekieresztve, egyetlen mozdulattal úszik végig a levegő-égen . . .

Az indusok azt tartják a keselyőről, hogy az isten-

¹⁾ Mutatvány szerzőnek sajtó alatt lévő, »Az állatok regevilága« című, nagyérdekű könyvéből.

ség kiválasztott madara, ismeri a jövendőt s a ház rossz szellemével állandó harcban van . . .²⁾

Az egyiptomi mithosz a »koronás keselyűt« a Nap jelképeként tisztelte; azt hitték Egyiptom fiai, hogy minden keselyű nőstény s hogy a keleti szél termékenyíti meg . . . ezen rege alapján vált a »koronás keselyű« nálunk az anyaság jelképes madarává.

Herodot, Herkules jó barátjának nevezi a »koronás keselyűt«.

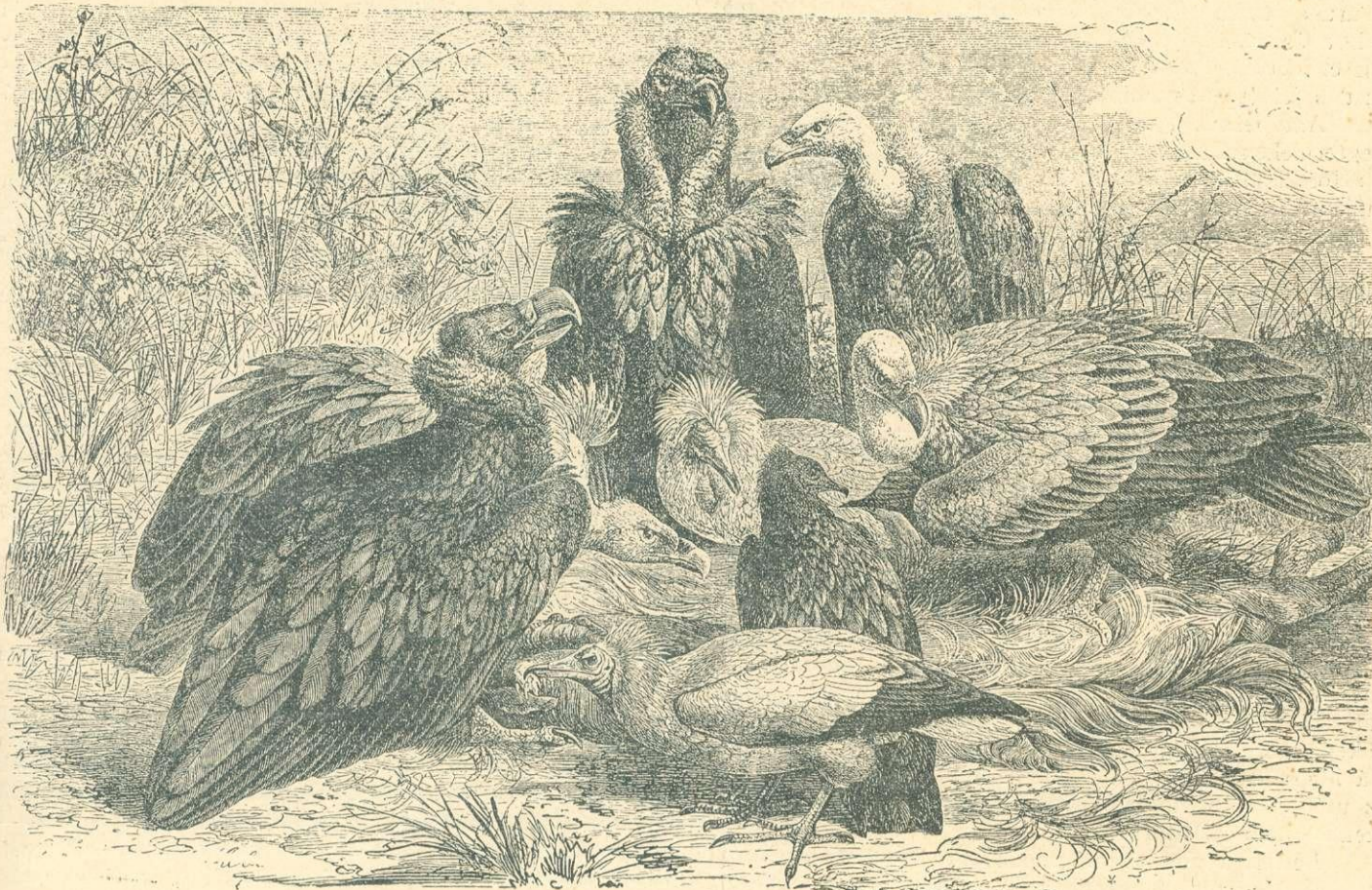
A rómaiak legendája pedig azt mondja felőle, hogy: »Romulus, Caesar és Augustus világtörténelmi nagyságát előre megjósolta.«

Előkelő mithologiai alakok biztosítják annak a koronás keselyűnek a hirnevét, melynek nyomán eljutunk nemzetünk »Turul-madarához.«

Hadintéző baljós madár
Széles Dunának partinál?
Miért vijjog a keselyű,
Azért szállong turul s ölyű,
Mert holnap ilyenkor halott
Százezrivel fog veszni ott.

Elszáll a képzelet egy rég letúnt időbe . . .
Oda, hol nemzetünk gyermekkorát élte:

nomád őseink csendes tanyájára, oda, hol Álmosunk anyjának rejtelmes álmoképe a magyar nemzet nagysága felől mondott jövendőt, — oda, a honnét az őseink törzsétől elszakadt hunok világrendítő Attilája győzelmes hadi útjára megindult.³⁾ A rettegett seregek dülő csapásai felől a hír nemcsak Európaszerte szétáradt, de sőt az

KESELYŰK LAKMÁROZÁSA.

(A csuklyás (Vultur monachus), a fehérnyakú (Gyps fulvus) és a kis-keselyű (Neophron percnopterus).)

Őseink fegyverével a pusztulás és halál járt s így nyomukban kedvére dőzsölhetett a keselyűk hada, midőn a hullákra veté magát . . .

A keselyűknek háboruk alkalmából való szereplését bizonyítja az a világszerte ismert szálló ige, hogy: »a hadjárat alkalmával seregestől jelentkező keselyűk: öldöklő csatát jósolnak . . .« ezt a hiedelmet örökíti meg a költő eme ihletett sorokban:

Miért vijjog a keselyű?
Miért szállong turul s ölyű,

²⁾ A babonás nép hiedelme szerint a megégetett keselyűtollak elűzik a kígyót (ördögöt) s könnyűvé teszik az anyának gyermeke születését.

otthon maradtak békés tanyájára is eljutott . . . Az Attila isteni kardját kísérő csodás hadi szerencse vágyódó lelkesültségre ragadta a honnmaradt hős vezéreket, egy »megálmodott« új haza felől kezdtek regélni a »táltosok,« a hatalmas »Hadúr«-nak bemutatott áldozat-tűznél meg-

³⁾ »Mint az egek szabadán evező fejedelmi vezére,
A sas, fészkeből fiait kíséri, tanítván
Ellene a napnak szemeket tüzesíteni s vélek
Röpköd a levegő higján csavarogva, de ismét
Gyors kanyarítással félénk állatra lecsapok:
Ugy ő vitte Eteivárbul Sziityáit. Alatta
A föld ingadozott; a szent kard villoga vaskos
Markában; zászlói előtt a félelem és a
Gyilkos sárga halál durván útvesztve futostak.«

szólat ihletett szavuk és látnoki szemükkel a jövőd titokzatos méhébe tekintvén, oly lánggra lobbantották harczedzett fiaikat, hogy alig birták visszatartani azon időig, mely honfoglaló csatába vitte őket.

Ily lelki állapotban rendíté meg őseinket a nagy Attila gyászos halála felől szóló hír . . . Az orgyilkos töreért boszut esküdött az elárvult »Turul« nemzedék s atyjának örökét visszatarthatatlanul elérni igyekezett:

— — — — —
 »Nyugtalan a fiatal, harcvágygyal belseje teljes.
 A turulos zászló követése hevére tüzet rak . . .«
 — — — — —

Hú krónikásunk, Kézdi, azt írja madarunkról, hogy: . . . a Turul, Attila király jelképe, másodunokájában Álmosban újra megtestesült . . . Árpád, Álmos fia a »Turul« nemzetségből származott . . . Attila király paizsa és zászlói ezen koronás fejű madár képét hordták címerül . . . A régi magyarok Géza vezér idejéig turulos jelvényeiket mindig magukkal hordozták . . .«

Azt beszéli a turulról az ezeréves hitrege, hogy . . . megtermékenyíté az anya álmát . . . hogy tőle született a »Honalapító« Árpád atyja, Álmos . . . megjósolta az anyjának születendő gyermeke nagyságát — hírt hozott a táltosoknak az új haza földjéről.

Attila turulos zászlóihoz s turulos paizsához hasonló jelvények alatt megindul a nép az ősi hazából . . . s rajongó táltosaik és hős vezérek a harczba küldött seregekkel, hogy a hadak nyomán melléjük elválhatlan kísérelőkül szegődő s állandóan »turul-turul« hangot kárógó madarak nem halálszagot érző hulla keselyűk, hanem Hadúr küldöttei — útmutató madarak — Attila »csodátevő turul-madarai,« amelyek megsegítik övéiket a harczban; de megölik a »gyáva futót« . . . A rohanó seregek zászlóik turul-madarát mintegy megelevenedni látják.⁴⁾

— — — — —
 A turul, Álmos bölcsőjétől kezdve, hú segítője lett a magyarnak s kitartott mellette . . . a felkerekedő seregnek megmutatta az ígéret földjére vezető utat: állandóan a »hadak sorsa« intézőjeként szerepel . . . hosszú vándorútján kísérője a népnek s az ígért új haza határain »sűrű sokasága szárnycsapásával veri a csüggedőket, mert Hadúr akarja vala, hogy hamar szálljanak alá Magyarországra . . . «Hová lett mégis a képe, hogy az utókor a honfoglaló ősök szent madarát szemtől szembe nem láthatja?»

Letűnt a pogánykori emlékekkel együtt!

A Megváltó keresztje s az apostoli kettős kereszt váltotta fel helyét s amint ritkultak az elhagyott berkek rejtekén Hadúrnak bemutatott áldozatok, amint ritkult

⁴⁾ Ezt a néphagyományt örökíti meg »Kevházá«-ban a költő, midőn így énekel:

»Barna hajú szép hunfiak,
 Mi haszna még a gyors nyilak!
 Bár tőlük a nap elborul,
 Tárnok völgybe bealkonyul,
 Zászlótokon lecsüngve áll,
 Nem repdes a turul-madár:

Később pedig:

»Harmadnapon kürtödbe fűsz,
 Torda fia hős Bendegúz,
 Zászlóidat a keleti
 Szellő vigan lebegteti,
 Hogy a turul repdes belé:
 Nyugot felé — nyugot felé . . .

az ős valláshoz ragaszkodó nép száma, úgy semmisültek meg a turulos zászlók, úgy semmisíté meg az idők vastoga a honalapító hős vezérek turulos paizsait. A turulhoz fűzött csodás hatalom a keresztre szállott és eme szent jelvény a »Turul« pogány méltóságát nem tűrte meg maga mellett.

Legtovább őrizték a honfoglaló csaták eme díszes emlékét a »Csaba« ivadékok Erdély bérczes rejtekében; azt mondja ugyanis a Krónikás, hogy az erdélyi Vajdák még Róbert Károly idejében is turulos zászlóval vonultak a harczba.

Ferdinánd uralkodása alatt lobog fel utoljára a turulos zászló a »Semmiházi« Nyáratói Pókai Balázs kezében, a ki nagy szégyent hozott a turul névre, mert nemzeti nagyságunk napját alkonyodni látva, a törökök rettegett félholdas táborába szökött a dicső zászlóval.

Az erdélyi vármegyék magyarsága azonban mégis gondoskodott arról, hogy turulunk dicső emlékét az utókor részére megőrizze, a hit és szeretet színétől körülövezett aranycsőrű turul-madárnak címerében állandó helyet biztosított.

Mindazonáltal a turul-madár leghűbb képmását Alsó-Fehérvármegye címere adja, amely egy nyelvet öltő, kiterjesztett szárnyú »Turul«-madarat mutat.

Krenedits Ferencs.

~~~~~
 A bogarak lábfejeről.

Bár a *Rovarok* (Insecta) lába a legkülönbözőbb céloknak (járás, futás, úszás, ugrás, ásás stb.) megfelelően módosult, mégis valamennyi egy és ugyanazon alaptervre vezethető vissza. Minden rovarnak a lába a következő részekből áll: 1. a *csipő* (coxa), mely a torgyűrűben levő izvápába izül; 2. a *czombgyűrű* (trochanter), mely olykor kettős; 3. a *czomb* (femur); 4. a *láb-szár* (tibia) és végre 5. a *lábfej* (tarsus).

Ez utóbbi különböző számú ízecskékből van összetéve, de az ízék száma soha sem több, mint öt. Az utolsó íz az esetek javarészában két karmot visel; egyetlen egy karom csak elvétve fordul elő. Ezúttal csakis a rovarok egyik rendjének — a *Bogarak* (Coleoptera) — lábfejeről kívánunk néhány szót szólani, mert ezeket a lábfejek száma szerint osztályozták. A megfelelő preparátumokat elég könnyen készíthetjük úgy, hogy különböző rendbeli bogarakat alkoholban megölünk s lábainak alsó részét — legczélszerűbben a lábszár felét — levágván, ezt az ismert módszer szerint sorrendben káliúggal, vízzel, alkohollal és terpentín-olajjal kezeljük, azután kanadai balzsamba zárjuk a fedő- és tárgylemez közé. Így az érdekesnél érdekesebb preparátumoknak egész sorára tehetünk szert.

Legczélszerűbb olyan bogarakat választani, melyek lábai barna, vörös, vagy sárga színűek, mert az említett kezelés után tisztán átlátszó preparátumokat adnak, míg a feketéken, vagy általában sötét színűeken a részletek nem láthatók oly tisztán.

Arról, hogy az előforduló különbségeket mind felemlítsük, már eleve is le kell mondanunk, mert a változatoság oly nagy, hogy úgyszólván minden bogárnak más-más a lábfeje, a mi a részleteket illeti; itt csak néhány általános megjegyzésre szorítkozhatunk tehát.

Igy vannak bogarak, melyeknek lábfejük mind a három pár lábon — eltekintve a kivételektől — öt ízből áll; ezeket *ötízeseknek* (Pentamera) nevezzük. Ilyenek — hogy csak egy néhányat említsünk, a futóbogarak, lemezecsapúak, dögbogarak, úszóbogarak, rövidszárnyúak, pattanó-bogarak stb. stb. De mennyi a különbség a lábfejek viszonylagos nagysága, alakja

és szőrözetére nézve! A számtalan sok közül csak hármat mutatunk be: úgymint: a) Egy hím *csikbogár* mellső lábának lábfejét, melynek első három íze kiszélesedett és lapos; az első ízén 2 nagy szívókát találunk, ezen kívül, úgy mint a követapróbb szívókát, melyek mind arra valók, hogy a páráznál a nőstényekbe erősen kapaszkodhassék; de egyéb tárgyakhoz való tapadásra is használja. Lábfejének 4-ik íze rövid, az 5-ik jóval hosszabb és végén két hatalmas karmot visel. b) A *temető-bogár* lábfejének 4 első íze tölcser-alakú, az 5-ik nyúltabb; az egyes lábfejek végei hatalmas szörpmatokkal díszítettek. c) Egy apró *ganajtűró* (*Ontophagus*) lábfeje, melynek első és utolsó íze hosszúra nyúlt, a közbül eső három íz rövid, háromszögletes.

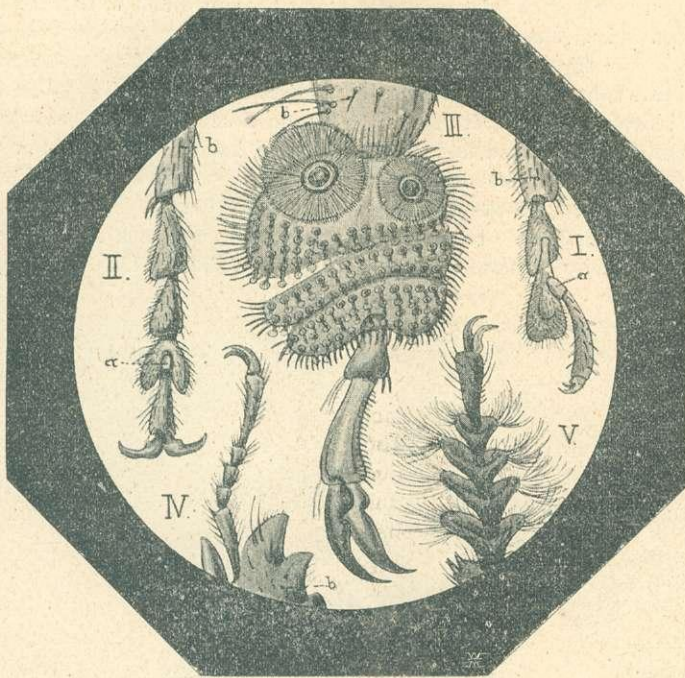
A bogarak egy másik csoportjánál a lábfej az első és a második lábpáron 5 ízből, az utolsó lábpáron pedig csak 4 ízből áll; ezek a *különizések* (*Heteromera*); ilyenek például a *körisbogár*, *nünúke*, *lisztbogár* stb.

Megint másoknál a lábfej mind a három pár lábon szabad szemmel, vagy csak csekélyebb nagyítással nézve négy ízből állónak mutatkozik; ezeket *négyízeseknek* (*Tetramera*) nevez-

ték. Ilyenek az *ormányos bogarak*, a *szűfélék*, a *czinczerek*, a *fémbogarak* stb. Azonban pontosabb vizsgálódásnál, különösen a mikroszkóp alkalmazásával kitért, hogy ezek is ötízesek, csak hogy a lábfej utolsóelőtti íze igen piczike s kisebb nagyítással nem látható, amiért ezeket most *rejtve ötízeseknek* (*Cryptopentamera*) szokták nevezni. Ebből a csoportból bemutatjuk egy kisebb *czinczérnek* (*Callidium*) lábfejét; a rejtett íz *a*-val van jelölve.

Vége vannak bogarak, a melyeknek lábfeje mind a három lábpáron három ízűnek látszik; ezeket nevezték *háromízeseknek* (*Trimera*). Ilyenek például a *katiczabogarak* és mások. Pontosabb vizsgálatoknál és erősebb nagyítások alkalmazásánál ezeken is felfedeztek egy rejtett, negyedik ízet, amiért most ezeket *rejtve négyízeseknek* (*Cryptotetramera*) mondják. Ebből a csoportból egy kis *katókanak* a lábfejét mutatjuk be. Itt is az utolsóelőtti rejtett íz *a*-val van jelölve.

Újból ismételjük, hogy a mikroszkóppal foglalkozó a bogarak lábfejének vizsgálódásánál annyi sok érdekes és szép dologra fog bukkanni, hogy élvezettel fog e kimeríthetetlen forrás minden újabb tárgya után nyúlni. **Kohaut Röss.**

I. A katóka (*Coccinella*) lábfeje 100-szoros nagyításnál. II. Egy kis *czinczér* (*Callidium*) lábfeje 50-szeres nagyításnál. Mind a két ábrában a rejtett íz *a*-val van jelölve. III. A hím *csikbogár* (*Dytiscus*) mellső lábának lábfeje 24-szeres nagyításnál. IV. Egy kis *ganajtűró* (*Ontophagus*) mellső lábának lábfeje 40-szeres nagyításnál. V. A *temetőbogár* (*Necrophorus*) lábfeje 40-szeres nagyításnál. Valamennyi ábrában a lábszár alsó része *b*-vel van jelölve.

VADÁSZAT.

A szárnyas-ragadozók pusztításáról.

(Folytatása és vége.)

Oly helyeken, ahol a keselyűk és sasoknak állandó tartózkodási helyük s e mellett gyakori előfordulásuk van, már az első napon reményt lehet fűzni a les sikeréhez. — Kósza sasok és keselyűkre lesve, nem csak a reggelt, de a délelőtti idő nagyrésztét is leszen tölthetjük, mert előre sohasem lehet tudni, hogy a várva-várt vendégek mikor érkeznek; minden körülmények közt azonban a hajnali lesek szoktak leginkább sikerülni. — Ha napközben kö-

zélít a leskunyhóhoz a vadász, vagy midőn a lesvadászat bevégeztével azt elhagyja, mindig lökésszerűen tartsa magát, ha csak síkon nincs a kadaver elhelyezve, mely utóbbi esetben már messziről megláthatván a rajta élőködő orvokat, lappangó példányok hirtelen elővillanására nem számíthat; ellenben ha fák közt, erdő vagy erdei rétek szélén van a csaldög kitéve, mindig a legnagyobb óvatossággal kell a helyhez közlítani, mert gyakori eset, hogy egyes ragadozók magukat a hullán jól telezabálva, valahol a közelben gubbasztanak, vagy a közeli fákon egész renyhén megülve adják át magukat az

emésztés kéjes érzetének. Mint említém, ép oly óvatosan, minden zaj nélkül kell a leshelyt is elhagyni. Lehetnek ugyanis a közelben oly lappangó, a csalétekekkel szemben valamely okból tartózkodó magaviseletet tanúsító ragadozók (de esetleg sunyi vöröskabátos is), melyekről eddig sejtelmünk sem volt s amelyek csak megjelenésünkkor ötlenek elő nagy hirtelenséggel rejtetükből. — A mi a lesek alkalmával a vadász magaviseletét s a használandó lövedéket illeti, arra vonatkozólag a következőket ajánlhatom figyelembe. Elfoglalván helyét a lövész (persze a »Hektor«-t otthon kell hagyni), attól a pillanattól kezdve kerüljön minden olyas zajt, köhécselést, prüszentést stb., melylyel az esetleg közelében lappangható ragadozóknak jelenlétét elárulhatná; ép ez okból a dohányzástól is tartózkodni kell jóval napfeljötté utánig, mely időtájtban ugyanis a rókák, nyestek, görények és — ahol vannak — farkasok már betegezték rablójárlataikat s megülnek; azután módjával lehet füstölni, csak a *czigarretta* mellőzendő, mert azzal el lehet füstölni minden élő lényt a körületből. Természetesen a fegyvert mindig kezűgyben kell tartani; legczélszerűbb azonban két levert villás rúdra akként elhelyezni, hogy a lörés nyílásán át a hullát dominálja. Ha elegy-puskával van felszerelve a vadász, lövedékül a *balcsöbe* legczélszerűbb a 8-as számú keménysörét, melylyel a dögre leszállt még oly nagy és szívós életű szárnyast is egy fej- vagy nyak-lövéssel biztosan leteríthetni; azonban a ki ért a golyólövés mesterségéhez s kellő nyugodtságát meg tudja őrizni,

az a keselyűk és nagy sasoknál a golyót alkalmazhatja, melyel ily rövid távól minden alkalommal pontos találat elérhető, nem tartozik a nehéz feladatok közé. Tisztán sörétre készült fegyverek egyik csöve mindig 2-es számú sörétre töltessek, ezt oly alkalomra tartva fenn, midőn egyszerre több nagy raga lozó madár száll le a dögre; egyes kisebb madárnál 8-as számúnál nagyobb sörétet alkalmazni felesleges, sőt a 10-es számú keménysörét is megteszi, miután úgy is váll-, nyak-, illetve fejlődés a cél. — Oly vidéken, hol a nagy szárnyasragadozók nagyobb számban fordulnak elő, rendkívül érdekfeszítő az ily les vadászatok; hanem angol flegma kell hozzá! Ideges, türelmetlen egyének jobb, ha bele se kapnak, mert a les idején nem lehet minduntalan kikandikálni, ki-bemáskálni, sőt ellenkezőleg órákat kell nyugodtan ülve tölteni. Mindamellet — bár tagadhatatlan, hogy néha kissé unalmasak az ily ülések, — mégis

egy adag öregszemű üdvözlöt, hogy jó szerencsével mind a kettő terítékre kerüljön; ha azonban rekedt károgaással jelezni kezdenek, egyelőre pardonírozhatnak. Egyébiránt ha biztos kilátásunk van érdekesebb találkozásokra, jobb a hollók elejtését végkép feladni és pedig nemcsak a lövés okozta zaj miatt, hanem azon okból is egyrészt, mert ezek a roppant éles szemű madarak a nagy szárnyasragadozókat már szinte hihetetlen távólól észrevéve, érzésüket károgaással s nyughatatlan magaviseletükkel mindig előre jelzik a vadásznak. Ha tehát a dögön falatozó hollók károgni s gyanús pillantásokkal szertevillogni kezdenek, — bizonyosra lehet venni, hogy valami nagy szárnyas van a közelben. Tehát mihelyst a hollók jelezni kezdenek, azonnal lökés helyzetbe tegye magát a vadász, mert csakhamar azután kivethető lesz a szárnyak suhogása s a zörej, melyet a közeli fák valamelyikére beszálló sas, vagy keselyű

SZÁRNYASZEGETTEN.

gyakran van alkalm a türelmesebb vadásznak érdekes mozzanatokban is gyönyörködhetni. Még alig reggeledik ki, máris megjelen első vendégül a holló — csendesesen, párjával; minden habozás nélkül beszállnak s a legjobb étvágygal falatozni kezdenek a hullán. Azután egy-egy fecsegő szarka teszi tiszteletét; majd rekedtkárogaású tarkavarjúk jönnek és egy-egy ékes vörös vércse is megáll libegve, szemlélgetni a terített asztal gyönyörűségét, hanem nem kér belőle — és így tovább. A kelő nappal mondhatni percről-perczre váltakozó érdekes mozzanatok tárulnak a vadász szeme elé — unaloműzőnek, ha ugyan van érzéke hozzá, ily aprólékos mozzanatainak természetnek elszórakozni, mihez igazi vadászvér kell . . . De térjünk tárgyunkhoz. A hollókat, ha csak nem jeleznek, azonnal le kell durrantani, hanem meg kell várni azt a pillanatot, midőn egymást félig-meddig takarják s akkor reájok eresztieni

okok, mert mielőtt a dögre leszállanának az ilyen nagy orvok, előzőleg egy kis tájékoztató szemle tartása végett többnyire fára (síkon a földre) telepednek. De rövid vártatra ismét zörej és suhítás következik és végül egy tompa ütés, melyet a beszálló erős jószág a hullán, fán, vagy talajon rúgásával okoz. Ha ezalatt a hollók folyton nyughatatlan magaviseletet tanúsítanak és károga lavíroznak a közelben, mint bizonyostól lehetjük, hogy rövidesen még egy másik torfos vendéghez is leend szerencsénk. Ily esetben tehát nem kell sietni a lövéssel, hanem meg kell várni, míg helyét a hullán elfoglalja a jövevény s ekkor bevárva azt az alkalmas pillanatot, midőn két- vagy esetleg több madár egymás irányába jut, pontos célzás után a 2-es számú söréttel ülvözöljük őket. A lövés eldördülte után nagy hirtelenséggel ki kell ugrani a leshelyből (a löporfüst miatt), hogy az esetleg megsebzett, de helyben nem maradt madár

Törpe-sasok (*Nisaetus pennatus*.)

gazzal befedett lesgödörbe teszi el magát a vadász. — Sasokról lévén szó, el nem mulaszthatom itt a gyakorlatlan vadászokat figyelmeztetni arra, hogy a szárnyaszegett, általában még talpon álló, sebhedt nagy ragadozó-madárhoz könnyelműen soha se közelítsenek, mert az veszélyessé válhatik. Hogy pedig egy csonka szárnyú, vagy összelődözött veszedelmes szárnyast valaki elevenen akarjon hatalmába keríteni — ezáltal testi épségét kockára téve, — az esztelen cselekedetnek méltán nevezhető. Legajánlatosabb az élve maradt madarat erős, hosszú villás-ág segítségével lenyomni s fejére mért bottütesekkel ártalmatlanná tenni, vagy (kivált ha dühös támadási hajlamot mutat) kegyelemnöves útján banni el vele. — Az ismertetett orv-madárpusztítási módokon kívül az őszi hónapokban (de a tavaszi orv-madár-vándorlás idejében is) igen szép eredményeket lehet még elérni szabadon eresztett bagoly segítségével is, mert az ekkor még lombos fák és bokrok elégséges rejteket nyújtanak a vadásznak s a fiatal, még tapasztalatlan ragadozó-madarak igen nagy hévvel szoktak lecsapni az uhura. Ennek a vadászati módnak a komoly, öreg vadászok közt kevés híve akad ugyan, de a fiatalabb, mozékonyabb puskaforgatók annál inkább kedvelik és kellő ügyesség mellett valóban jelentékeny sikereket is lehet elérni vele; miért is a lelkiismeretes vadóvónak nem kell sajnálni egy kis fáradságot, mert gyakran sokkal inkább kifizeti magát, mint valamilyen nyirkos bagolykunyhóban való leskelődés. Egy tapasztalt német vadász körülményesen ír erről egy német szaklapban s örömmel említi, hogy végre rájött, miképen kell szelidített bagolylyal a szárnyas-ragadozókat hatalmába keríteni. Hosszas és sokféle próbálgatás után annyira vittem ezt, — mondja, — hogy módszeremmel, minden előkészület nélkül, egyszerűen a bagolyt karomon hozozva, számtalan, köztük sok igen ritka példány szárnyas-ragadozót pusztíthattam ki. Nem egy szép lövést volt alkalmam tehetni e vadászatokon s gyakran megesett, hogy hat, sőt több szárnyas-ragadozó s több tucat varjú képezte 2-3 órai vadászatomnak eredményét stb. — Ez a vadászati mód egyébiránt ama régi tapasztalaton alapszik, hogy az összes szárnyas-ragadozók, igen csekély

menekülési irányáról tudomást szerezhessen a lövő, hogy azután a les befejeztével felkereshesse; azonban ha jónak látja, menjen utána azonnal. A meglőtt madarat be kell vinni a kunyhóba. — Megesik néha, hogy egyszerre keselyű és sas ereszkedik a hulla mellé, mely esetben rendszeren igen érdekes jelenetnek lesz tanuja a türelmes vadász, kivált ha csuklyáskeselyű (kéknakú) van jelen. Leszállás után ugyanis mindketten a döghez akarnak ugrálni; hanem amint az egyik megmozdul, a másik rögtön eléje ugrik, hogy az utat elzárja. Komikus egy kép azután, amint a nagy, otromba keselyű haragjában tollait nekiberzentve s meztelen, elkéült nyakát dühében ide-oda mozgatva, ellenfelére avanszírozik, mely villogó tekintettel s macskamódra összehúzódva, egyébként pedig néma dühvel várja a támadást; a rétisas azonban a közeledő ellent valami vészajtósóló, vagy tiltakozó »glik-glik«-szerű dühkiáltással szokta fogadni, miközben fejét hátra fektetvén, csőrét kinyitja. — Megjegyzem a tett lövésekre vonatkozólag, hogy ezt követőleg egy jó félóráig semmi esetre se számíthatni újabb látogatásokra. Időközben azonban ismét visszatérnek a hollók; azután csak arra kell figyelni, mikor jeleznek. Ha a jelezést megadják és folyvást ismétlik, akkor bizonyos, hogy valami jön, sőt talán már valamely közeli fán elmélkedik a kérdés felett: beszálljon-e, vagy se? . . . Egyébként ép úgy jelzik a róka, farkas s minden más dűvad, sőt az ember és eb közeledtét is a szemes hollók, mint a szárnyas-ragadozók feltűnését. Ha a dögön falatozó hollók hirtelen felkelnek s károgni kezdenek, akkor biztosra vehetjük, hogy a másik perczen már a suhintást s az ezt követő tompa ütest a talajon hallani fogjuk. — A csaldöggel való vadászat ideje ugyan főleg a nyári évszak, de egész éven át — a telet is beleértve — gyakorolhatni oly vidékeken, ahol sok a nagyobb-fajta ragadozó-madár. Megemlítsre méltó, hogy az elég ritka kőszáli sas csaldög mellett leginkább csak télen jön kapóra. Némely vadász állítása szerint ennek a legjobb csalfalat egy sült macska lenne. — A rétisas kevésbé válogatós évszakok szerint s minden időben könnyen lépre jön, sőt csaldögön egészen sík pusztákon is cső elé kaphatni, ha valami jó mély, giz-

Fecskefogó sólyom (*Falco subbuteo*.)

Kánya (Milvus).

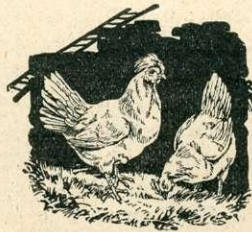
kivétellel, a repülő bagolyt sokkal inkább s nagyobb kitartással üldözik, mint a lomha mozdulatlanságban szunnyadót. Erre van alapítva tehát az egész vadászati módszer, mely abban áll, hogy a vadászterületet bekalandozzuk, szárnyas-ragadozó után keresve s a mint ilyent észreveszünk, a lehetőség szerint elrejtőzünk s a szelidített bagolyt felröppentjük. A legtöbb esetben már a fölemelkedés pillanatában megtámadja a bagolyt a közelgő madár, általában nagy mérgesen rácsapnak a ragadozó-madarak, vagy pedig, különösen a varjak és szarkák, nagy lármával kerülgetik s közbefogva őt, tőlük telhetőleg boszantják; — és ez az a pillanat, midőn a vadász jól alkalmazhatja lövéseit. — Természetes, hogy a vadászat e neméhez gyors lövés a főkéllék s a vadásznak értenie kell, hogy bármily rejtekből s bármily helyzetben, tehát térdelve, sőt fekvé is, gyorsan és biztosan célőzson, löjjon és találjon. — Némi fáradságot s nagy türelmet igényel a bagolyt annyira megszelidíteni, hogy a vadászat e neméhez használhassuk. Legfőképen arra kell iparkodni, hogy az ne messze távozzék a vadásztól, különben lőtávolon kívül fognak alácsapni a szárnyas ragadozók — és ez kitartó gyakorlat által és azzal érhető el, hogy a bagoly bizonyos számú szárnytollát lenyirbáljuk és pedig oly módon, hogy a tollak belső zászlaját hosszában (magát a tollat azonban nem) éles ollóval lemetsszük. — Ismételt próbálgatás után a bagoly rászokik arra, hogy soha se repül 30—50 lépésnél messzibbre a vadásztól s ott leereszkedik. Hogy azután ismét kényelmesen befoghassuk, lábaira két karabély-horoggal ellátott rövid bőrbékót erősítünk. Ehhez szükséges, hogy a végső, kb. 3 cm. átmérőjű fémkarikát oly módon burkoljuk be, hogy azok ne szorítsanak; ez legegyszerűbben azáltal érhető el, ha a karikákat vászoncsikkokkal több rétegben körülcsavarjuk. Az így bebékózott bagolyt azután felemelhetjük a nélkül, hogy az fájdalmat okozna neki; egyébként pedig a bagolyt gyors fogással kell kezünkkel felemelni mindkét lábszáránál fogva s azután könnyen vihetjük magunkkal bal hónunk alatt, vagy inkább bal karunkon, miután a jobb kéz tartotta lábszárakat bal kezünkbe vesszük át. Itt meg kell jegyezni, hogy a bagoly kampójával soha sem vág a lábszárakat átfogó kéz felé. Annál ajánlatosabb a kabát bal ujját vastagon kibéleltetni, mert az uhu néha bele szokott vágni a köny-

nyen elérhető kabátba s ekkor érzékeny sebet okozhatna. De általában véve a bagoly csőre sohasem oly veszedelmes, mint karmai; a kifejlett bagoly ugyanis jelentékeny sebeket képes vágni az emberen és karmainak markolásával képes átfúrni az ember kezét is, minélfogva az óvatosság nagyon ajánlatos. Az említett módon megbékózott bagolylyal bal karunkon, jobb kezünkben pedig a szíjtalan puskával, alkalmas időben kivonulunk oda, ahol ragadozó-madarakat vélünk található. Mindig lehetőleg fedett, alkalmas, szabad kilátást engedő helyen röptjük fel a bagolyt s rögtön lökés helyzetbe tesszük magunkat. A vadász ügyességétől — a villámszerűen lecsapó szárnyas-ragadozókat biztosan találni — függ ezután a siker, mert mihelyt a vad észreveszi a vadászt, legtöbbnyire lőtávolon kívül marad. — Ölyvek és varjak lövése nem jár valami különös nehézségekkel, ámbár az utóbbiak is csak ritkán jönnek 30—35 méternél közelebbre. Valamennyi sólyom és kánya azonban, de különösen a karvaly, gyors röptük miatt csak nehezen lőhetők le s megjelenésük után rögtön kell reájuk löni, mert pl. egyes sólyomfajok csak egyszer, legfeljebb kétszer szoktak a bagolyra lecsapni. A héját legkényelmesebben ama pillanatban lőhetjük, midőn szorosan az uhu fölött lebeg, de ilyenkor nagyon vigyázni kell, nehogy a bagolyt is megsebesítsük. Magától értetődik, hogy a vadásznak arra is kell figyelmet fordítania, miszerint ruházatának színe a környék alapszínével összhangban legyen; legjobb szín a föld-szürke. Mily fontos kellék a ruha színének helyes megválasztása, meggyőződhetik bárki is, ha e vadászati módot például fekete színű ruhával próbálja meg. A vadászat alatt a bagolyt vagy jó szerencsére röptjük fel, mert közelben oly szárnyas-ragadozók is tartózkodhatnak, melyeket nem veszünk észre s melyek rögtön lecsapnak, mihelyst a gyűlölt bagolyt észreveszik; vagy pedig csak akkor dobjuk fel azt, mikor varjakat, vagy ragadozó-szárnyasokat veszünk észre röptükben, vagy valahol felgalyazva. Ez utóbbi esetben gyakran fog megessni, hogy a vadász nem talál alkalmas rejteket s ilyenkor a földre kell feküdnie, amikor igaz, hogy a varjak csak ritkán jönnek lőtávolba, más szárnyas-ragadozók ellenben, különösen a karvaly, nem bírnak ellentálni a csábításnak. Néha, legfőképen midőn lövésünk valamely szárnyas-ragadozót hibázott s az tovaszáll, ajánlatos az uhu gyorsan befogni s újra felvetni; ilyenkor meg szokott történni, hogy különösen a fiatal madarak a bagolyra ismét lecsapnak. Az elhibázott szárnyas-ragadozó néha akkor is szokta ismételni támadását, ha a bagolylyal más helyre megyünk át.

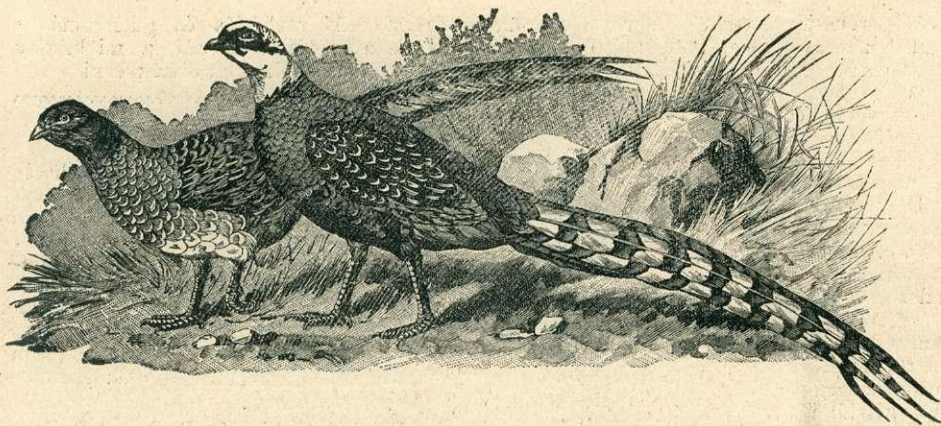
Lakatos Károly.

A budapesti aviculturái kiállítás.

(1900., október 27—30).

A budapesti fővárosi pavillonban az országos baromfi-tenyésztési egyesület október hó 26—30 közötti időben igen érdekes aviculturái kiállítást rendezett. E kiállítás sikerét az egyesület intézőinek fáradhatatlan buzgalmaival, földművelési kormányunk pedig anyagi támogatásával biztosította; — érdekeségét meg az fokozta, hogy a kiállítás keretében — versenyen kívül — bemutatott a még csak ifjúkorát élő, de máris életerős gödöllői állami baromfi-telep kiváló tenyésztete és hogy a kiállítás keretében dermoplastikai kollekciók, élő vadak: remek ezüst- és arany-fácánok, vad-ludak stb. is voltak bemutatva igen ízléses elrendezésben, melyeknek tanulmányozása az érdeklődők figyelmét ugyanoly mérvben felkeltette, mint maga

Királyfácán (*Phasianus reevesi*).

a tulajdonképeni kiállítás, mely két csoportban, u. m. a különféle élő baromfiak és házi-nyulak osztályában és a baromfi-termékek osztályában került bemutatásra, az utóbbi csoportban különösen az élő piaci baromfiak és a felhizlalt s leölt (tisztított) baromfiak; valamint a baromfi-termékek, u. m. tojás, libaszőr és libamáj, fosztott és fosztatlan toll és pehely.

A kiállítás az Artézi-fürdő mellett lévő fővárosi pavillonban volt megtartva s minden előleges reklamirozást mellőzve, teljes csendben készült 5 külföldi kiállítón kívül tisztán hazai anyagból és mindezek dacára 50%-kal nagyobb, gazdagabb volt valamennyi háziszárnyas-kiállításnál, a mit eddig hazánkban és a külföldön rendeztek.

A kiállítást október 27-én *Darányi* földművelési miniszter nyitotta meg előkelő közönség jelenlétében.

Az egész kiállítás rendkívül szép képet nyújtott igen tanulságos érdekessége mellett és mondhatjuk, meglepően sikerült összeállítás volt.

Az épület kupolás részének első termében *dr. Lendl Adolf* remek dermoplastikai kollekciója foglalt helyet. Kiállította a többek közt az avicultura szárnyas ellenségeit igen szép példányokban: sasokat, sólymokat és más szárnyas rablót; továbbá emlősökből szép gyűjteményt, remek vadászati trófeákat hazánkból és a Kaukázusból. Volt kitömött medve, a megszólalásig hű vizsla stb., továbbá bemutatta a baromfiak boncztanát, csontvázait (egyik felük tollban, másik felük vázban) és még sok érdekes és tanulságos dolgot, melyek méltatásául a jury első helyen a kiállítás legelőbbkelő díjával: az állami bronz-éremmel tüntette ki.

Másod- és harmadsorban *Czerva Frigyes* zoológiai gyűjtő és *Fónagy József* ismert sportsmanunk kollekciói szintazonképen hasonló kitüntetésben részesültek. Előbbi pompás tojás-gyűjteményt és kitömött madarakat mutatott be, Fónagy pedig gyönyörű élő fáczánokat, tinamu-tyúkokat, élöket és kitömötteket, igen szépen rendezve.

A főbejárattal szemben, egy czélszerű volièrè-ben, *Parthay Géza* kiállítási igazgató impozáns ázsiai-galamb kiállítása volt elhelyezve 600 párban, melyhez hasonló kollekció nálunk még soha bemutatva nem volt.

Ugyancsak a galambok folytatásában 200 szebbnél-szebb tyúktörzs volt elhelyezve, míg a tyúkosztály feletti karzaton 800 darab baromfi-eszköz és baromfi-termény. A vadászok kedvéért meg kell még emlékeznünk a sok szebbnél-szebb gyémánt-, arany-, arany- és gyémánt-keresztelésű és ezüst-fácánról és egy hazai származású remek királyfácán-ról, melyet szépen kitömve *Fónagy* állított ki.

A remek kivitelű pavillon elő részén 50 pár tengeri nyúl tanuskodott arról, hogy az érdeklődés nálunk ez irányban is

felébredt. Egy 300 négyszögméteres színben a 100 családból álló kacsa, lúd és pulyka nyújtott kétségtelen bizonyítékot arról, hogy hazai házi madaraink tenyésztése e téren az utóbbi 15 év alatt mily nagy haladást tett.

Sok neves tenyésztő állatait láttuk kiállítva, még pedig nemcsak egyes törzsek által képviselve, hanem minden fajtából több példányt is bemutatva s ez a kiállítás is meggyőződt bennünket arról, hogy hazánk gazdasági fellendülésére mily lényeges befolyást gyakorolhat a baromfi-tenyésztés ügyének felkarolása, a mit az országos baromfi-tenyésztési egyesület ügybuzgósága mellett főleg *Darányi* földművelésügyi miniszterünk mindenre kiterjedő gondosságának köszönhetünk.

A baromfi-tenyésztés ugyanis rendszerint a legszegényebb néposztály kereset-forrását képezi és nagyot lendíthet sorsán a szegény-ember, ha baromfi udvara a kívánalmaknak megfelel; ez azonban csak úgy biztosítható, ha módot nyújtunk a falusi kis gazdáknak arra, hogy jó faj baromfiakkal, illetve tenyészállatokkal láthassa el magát.

A jó piacz biztosításán kívül, hol a baromfi és termékei jó vevőkre talál, a földművelési kormány főtörekvését a baromfi-tenyésztés terén a kiválóbb faj-kakasoknak minél szélesebb körben való terjesztése képezi és csak egy év alatt is ezrekre megy a száma azoknak a tenyész-állatoknak, melyek a falusi baromfi-állomány vérfelújítására kiosztatnak.

Ezért bír különös fontossággal az idej baromfi kiállítás is, melynek nagyszámú egyedei a köztenyésztés előmozdítására fordíthatnak és a legszegényebb néposztály anyagi boldogulását fogják szolgálni.

A kiállításnak érdekes részét képezte még a kiállítás fardadhatatlan főrendezőjének, *Parthay Géza*nak galamb-, kanári- és díszmadár kiállítása, valamint *dr. Dienes Lajos* posta-galambkiállítása, fényképekben is bemutatva, mi által a posta-galambok idomítása és kibocsajtása tekintetében tájékozódást is szerezhetett a látogató.

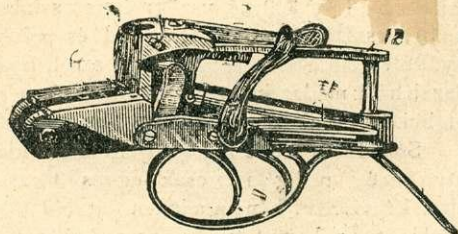
—s.

Feleletek szerkesztőségünkhez intézett szakkérdésekre.

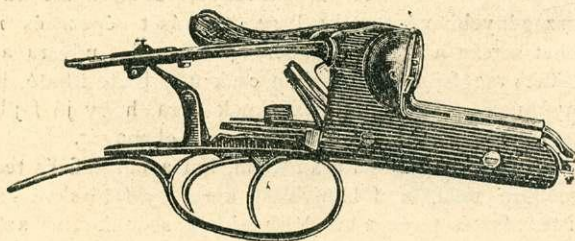
A Pieper és Thieme-Schlegelmilch-féle kakasnélküli fegyverekről.

(*N. J. főerdész úrnak.*) Piepernek két számbavehető kakasnélküli fegyvertálmánya van, az egyik a már jól ismert, de kevesek által használt u. n. „*Le Rationel*.” — Ez egy kissé esetlen formájú és épen nem finom, de annál tartósabb szerkezetű fegyver és mivel két kakas helyett csak egy billentyűvel bír, gyakorlatiasságra nézve a Fückert-féle u. n. korona-puskák felett áll és kivált strapációra hivatásos vadászoknak, továbbá kerülőknek, vadöröknek igen jól beválna, ha t. i. olyan drága nem volna, mint a minő. Ára ugyanis 100, 120 frt. és feljebb (1), a mely ár kerülőpuskánál talán egy kissé mégis magasra van szabva, mert tényleg ez a fegyver csakis szolgálati strapációra s nem gavallér vadásznak való s mint ilyen, igazán páratlan. Szerkezetéről röviden a következő ismertetést adhatjuk. — Mint említők, nincs kakasa, ehelyett baloldali részén elhelyezett pedálszerű billentyűvel bír, melynek előretolása által mindkét ütőrugó megfeszíthető, — viszont ugyanezen billentyű vissza (hátra) tolása által a megfeszült ütőrugók ismét passzív állapotba helyezhetők, még akkor is, ha a lakatszerkezet a fegyver kinyitása alkalmával önműködőleg húzódott is föl. — Piepernek a másik legújabb Hammerles szerkezetét az alábbi ábrával óhajtjuk inkább érzékíteni, mint sok szóval tárgyalni. Míg a »*Le Rationel*« szerkezetének alap gondolatát részint

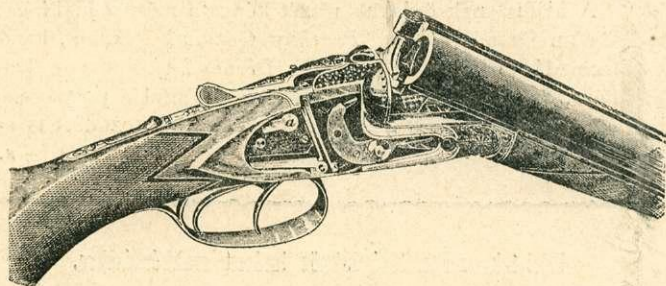

arégipercussios ter-
cerol-szerkezet, rész-
szint pedig az u. n.
»gyutús« fegyverek
lakatkonstrukciója
szolgáltatta, — ad-
dig ennél az össze-
tételnél az Anson
& Deeley-féle kez-
detleges angolszisz-
tema naiv »javítási«
törekvése isme-

rünk, tehát egy basculben rejtett törzsök-rendszerrel van dol-
gunk, mely összeállításában oly naiv, esetlen és szellemtelen, hogy
a szem előtt tartott angol típustól meszszire elmarad s azzal még
csak párhuzamba se állítható. Különbösen is a törzsök-rendszer
ideje lejárt, minek tehát ásatag eszmékkel a mithosz nyugalmát
háborgatni! Minél jobb *oldalszerszámot* tessék kitalálni s ne
az utánzások hálátlan terére tévedni! Ez legyen jövőben a jel-
szó. — A *Thieme-Schlegelmilch*-féle „*Nimrod Hammerles-*

Gewehr“-ről se mondhatunk jobbat, noha ez a kakasnélküli
rendszer egész konstrukciója tagadhatatlanul magán viseli a
zsenialitás bélyegét, sajna azonban, hogy a túlzásoktól ép úgy
nem ment, mint az az angol modell, melyet rekonstruálni s
kiszorítani akar; hanem a mi a rekonstrukciót illeti, az csak
részben sikerült. Mind a mellett ez a rendszer ha a használat ter-
rén híveket alig szerez is magának, de mint szellemes fegyvertech-

nikai non sens, sokáig számot tarthat a szakértők érdeklődésére.
Előnye, hogy könnyen szét lehet szedni s nem egyhamar romlik
el; de ezekkel a kétségtelen előnyökkel szemben az a nagy hát-
ránya van, hogy többnyire igen nehezen jár — legalább is a jobb
ravasza — s ha ezen segítve lesz oly módon, hogy a szerszámok
könnyebben járókká tételnek, — akkor meg gyakran mind a két

cső egyszerre elstül, mert az erős rázkódás és gáznomás a
könnyenjáró szerszámok közös akcióját idézi elő, a mi bizony
igen kellemetlen pofonteremtéseket szokott eredményezni.

IRODALOM.

BÁRÓ ERLANGER KÁROLY hírneves afrikautazó: „*Orni-
thologische Forschungsreise durch Tunesien*“ című nagy-
érdekű műve fordításomban rendezés alatt áll és január havában
elhagyja a sajtót. — A munka címe: „*Utazás Tuniszon át*“ s
a tudományos részek teljes mellőzésével csak magát az útle-
írást tartalmazza. — E mű úgy kellemes, könnyed előadásával,
mint Tunisz természet-, nép- és földrajzi viszonyainak megvilá-
gításával mindenki számára egyaránt hasznos és szórakoztató
olvasmány. — A könnv nyolczadrét alakban, merített papíron
jelenik meg s az ára *2 korona*. Előfizetéseket elfogad: *Kormos
Tivadar* (Budapest, V, Lipót-körut 16. sz.).

HUSZÁR-MAJOM ÉS APÁCZA-MAJOM. Brehm hatalmas
művének, „*Az állatok világa*“-nak most közzé adott negy-
edik füzetében is a legérdekesebb állatról, a majomról van
szó. Azok a kedves történetek, amelyek a majoméletet festik s
amelyekben ezek az állatok igen figyelemreméltó szerepet ját-
szanak, ebben a füzetben is folytatódnak, hogy az érdeklődést
mindinkább fölkeltsek. A többek között a feketeorrú és fehér-
orrú huszár-majmokról, valamint az apácza-majmokról is kedves
dolgokat mesél a szerző, a kinek magyarázatát és történetét
igen gondos rajzok illusztrálják. A negyedik füzethez a sok
szöveggéppen kívül fekete nyomatú műlapot is csatoltak, a mely
a fehér barkójú cercóf-majmokat tünteti föl. Az állatok világa
a Légrady testvérek kiadásában jelenik meg és fü-
zetenként 40 krajczárjával kapható úgy a kiadó-
hivatalban (váci-körut 78.) mint az ország min-
den könyvesboltjában. Mutatványfüzeteket a ki-
adóczég ingyen és bérmentve küld.

Szerkesztői üzenetek.

P. F. Fiume. A kakasnélküli fegyverekről szóló közle-
ményünk tárgyhalmaz miatt kimaradt, de jövő számunk hozza.

R. K. Kassa. A legszívesebben állunk szolgálatára a fegy-
verek beszerzésénél. A legelőkelőbb belga, német és angol
fegyvergyárakkal állunk összeköttetésben s ennek révén a valódi
első klasszisú fegyvereket első kézből jutányosabban, mint bár-
mely fegyverboltos, szerezhetjük be lapunk barátjai számára.

B. N. Temesvár. Dr. Madarász Gyula könyvének ép most
jelent meg az V-ik füzete. Jövő számunkban ismertetni fogjuk.
Különbösen intézetünkben megrendelhető.

S. N. Ság. A 8-as kaliberű vadászfegyvert nem ajánl-
hatjuk, mert nézetünk szerint teljesen felesleges az, hogy a
fegyver a vaddal együtt a vadászt is fölhemperitse! Különbösen:
de gustibus!...

Tisztavérű angol setter-kölykök 10 forintjával kaphatók
Almási Ferencz úrnál, *Kún-Baján*.

Egy *Springer* bécsi udvari puska műves által készített
16-tos kaliberű, prima kollé csövé, relif vésezetű s aranynyal
kirakott pompás, alig használt Lancaster sörétes fegyver vadászt
felhagyása miatt jutányosan eladó. Bővebbet a szerkesztőségben.

FOTO-CZINKOGRAFIAI MŰINTÉZET.

MŰÖSSZETI SOKSZOROSÍTÁSOK.

Cikkek folyóiratok, könyvek, árjegyzékek és tudományos művek számára.

Kitűnő kivitelben, legjobb módszerek szerint előállítva.

— Jutányos árak. —

Cím csakis: **BUDAPEST, VI. kor., Király-utca 30. szám.**

TELEFON: 18-99.

„A TERMÉSZET“ szerkesztősége és kiadóhivatala: Budapest, II., Donáti-utca 7. dr. Lendl Adolf intézete.

4822 900. Nyomatott Markovits és Garainál, Budapest, Lázár-utca 13.